

ภูมิปัญญาผ้าไหมมัดหมี่

ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

ข้อมูลเจ้าของภูมิปัญญา

ชื่อเจ้าของภูมิปัญญา

นางบุญเลี้ยง อะโนวัน

ที่อยู่

18 หมู่ 2 ตำบลบ้านกง อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น

อาชีพ

ทำนา

อายุการศึกษาภูมิปัญญา 10 ปี

ชื่อภูมิปัญญา

ผ้าไหมมัดหมี่

ประวัติข้อมูลภูมิปัญญา

คุณแม่บุญเลี้ยง อะโนวัน อายุ 59 ปี อาชีพหลักคือการเป็นชาวนาชื่นชอบในการทอผ้ามาตั้งแต่สมัยเป็นสาวโดยมีแรงบันดาลใจมาจากคุณแม่คือ นางบง สุท่ามา ซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดการทอผ้าไหมมัดหมี่ให้กับคุณแม่บุญเลี้ยง การทอผ้าไหมมัดหมี่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวในยามที่ไม่ใช่ฤดูกาลทำนา สิ่งสำคัญที่ทำให้คุณแม่บุญเลี้ยงทอผ้าไหมมาเป็นเวลากว่า 10 ปี เพราะเชื่อว่าตนเองมีพรสวรรค์ด้านการมัดลายไหมและสามารถซ่อมไหมได้สวย อีกทั้งยังช่วยในเรื่องของการฝึกสมาธิ การออกกำลังกายไปในตัว เนื่องจากมีความสามารถในการมัดลายต่าง ๆ คุณแม่บุญเลี้ยงได้คิดค้นลายผ้าไหมที่แปลกใหม่อยู่เสมอ อีกทั้งยังได้เรียนรู้ คุณแม่บุญเลี้ยงยังได้เข้ารับการอบรมที่ศูนย์หม่อนไหม จังหวัดขอนแก่น และได้รับการสนับสนุนด้านตัวไหมเพื่อมาใช้ในการทอผ้าอีกด้วย

กำหนดความรู้/แสวงหาความรู้ (ภายใน/ภายนอก)

ภูมิปัญญาผ้าไหมมัดหมี่สืบทอดมาจากมารดา คือ นางบง สุท่ามา ซึ่งเริ่มจากการเลี้ยงไหมที่เป็นตัวอ่อน อาหารที่ใช้เลี้ยงตัวไหมคือใบหม่อนที่ปลูกเอง การเลี้ยงตัวไหมตั้งแต่เป็นตัวอ่อนจนสุกจะใช้ระยะเวลาประมาณ 1 เดือน

การเลี้ยงไหมจะใช้กระดงขนาดกลาง นำตัวอ่อนไหมใส่กระดงให้อาหารโดยวางใบหม่อนซ้อนกันสองชั้นจากนั้นใช้ผ้าคลุมไว้

เมื่อตัวอ่อนไหมเริ่มสุกจะมีลักษณะสีแดงม่น ๆ เทา ๆ ก็ให้นำไปใส่จ่อ แล้วคลุมด้วยผ้าทิ้งไว้ประมาณ 4 วัน แล้วค่อยทำการสาวเอาเส้นไหม

การสร้างความรู้ (ขั้นตอน/วิธีการการสร้างภูมิปัญญา)

ขั้นตอนของการสาวไหม

1. นำน้ำใส่หม้อต้มให้เดือด
2. ตวงฝักไหมประมาณ 2 จีด/หม้อ
3. ไหมเปลือกนอกใช้เวลาประมาณ 5 นาที
4. ไหมเปลือกในให้ต้มและสาวจะกว่าจะเส้นไหมจะหมด

ขั้นตอนการฟอกไหม

1. ต้มน้ำให้เดือด
2. ใส่ผงด่างฟอกไหมประมาณ 1 จีด
3. ใส่เส้นไหมที่ได้จากการสาวลงในหม้อ
4. เมื่อขาวแล้วให้นำไปตาก

ขั้นตอนการย้อมไหม

1. ละลายสีสำเร็จย้อมไหม ในน้ำร้อนคนให้สีละลายดีแล้วเติมลงในหม้อย้อมที่มีน้ำอุ่นอยู่คนให้ทั่ว
2. นำไหมที่ฟอกสะอาดแล้วจุ่มน้ำเปียกให้ทั่ว บิดหมาดแล้วใส่ลงในหม้อย้อม หมั่นพลิกไหมหลายๆครั้ง
3. เพิ่มความร้อนขึ้นเรื่อยๆ จนเกือบเดือด หมั่นพลิกหรือคนให้ทั่ว
4. ย้อมที่ความร้อนนี้ต่ออีกประมาณ 20 นาที แล้วนำไหมขึ้นล้างน้ำให้สะอาด บิดหมาด
5. แช่ด้วย น้ำยาปรับไหมพร้อมกันสีตกตราช่าง ผสมน้ำอุ่น ทั้งไว้ 15 นาที
6. บีบให้หมาดแล้วตากในที่ร่มมีลมผ่าน

เคล็ดลับในการย้อมไหม

1. ควรเพิ่มความร้อนขึ้นช้าๆ เพื่อให้สีเข้าสม่ำเสมอ ไม่เกิดปัญหาไหมด่าง
2. การเติมน้ำส้มสายชูเล็กน้อยในการย้อมจะช่วยทำให้ไหมกินสีดีขึ้นและสีสดใสขึ้น
3. การใส่ น้ำยาปรับไหมพร้อมกันสีตกตราช่าง จะทำให้ไหมนุ่มลื่น เส้นไหมไม่แตกตัว และสีไม่ตก จะได้ไหมที่คุณภาพสูง

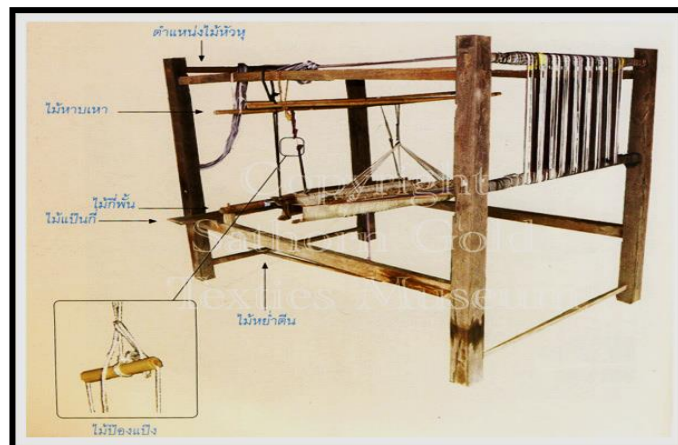
วิธีการมัดหมี่

1. เอาปอขหมี่ที่คั่นเสร็จแล้วใส่ "โองหมี่"
2. การเริ่มต้นมัดลายหมี่ อาจมัดจากด้านบนไล่เรียงลงข้างล่าง หรือมัดข้างล่างก่อนจึงไล่เรียงขึ้นข้างบน บางคนอาจจะเริ่มมัดจากตรงกลางก่อนจึงขยายออกไปเต็มหลักหมี่
3. เริ่มมัดปลายเชือกด้านหนึ่งกับลำหมี่ก่อน จึงพันอีกปลายหนึ่งซ้อนทับให้แน่นเพื่อไม่ให้สีย้อมซึมเข้าข้อหมี่ เมื่อพันทับกันไปจนได้ความยาวตามแนวลายหมี่แล้ว มัดปลายเชือกกับลูกหมี่ให้แน่นเช่นกัน โดยเหลือปลายเชือกไว้ เมื่อเวลาแก้มัดเชือกจะทำได้ง่าย ส่วนของไหมที่ถูกเชือกฟางมัดนี้เวลานำไปย้อมสี สีอื่นจะไม่สามารถซึมเข้าไปในส่วนนั้น ๆ ได้ จะคงสีไว้ตามเดิม และส่วนที่ไม่ถูกมัดจะย้อมติดสีตามที่ย้อม ถ้ามัดหมี่และย้อมสลับกันหลายครั้งจะทำให้ผ้าไหมมีหลาย ๆ สี
4. เอาเชือกเส้นหนึ่งสอดเข้าไปในช่องหลักหมี่ข้างใดข้างหนึ่ง ผูกกลุ่มเส้นไหมไว้เป็นวงไม่ให้หมี่ที่มัดคลายแล้วหลุดออกจากกัน และใช้เป็นหัวสำหรับจับเวลาข้อม จากนั้นจึงถอดเส้นไหมมัดหมี่ออกจากหลักหมี่

อุปกรณ์ในการทอผ้าไหมมัดหมี่

1. กี่ทอผ้า

2. ฟืม

3. กระสวย

4. เครื่องทอ

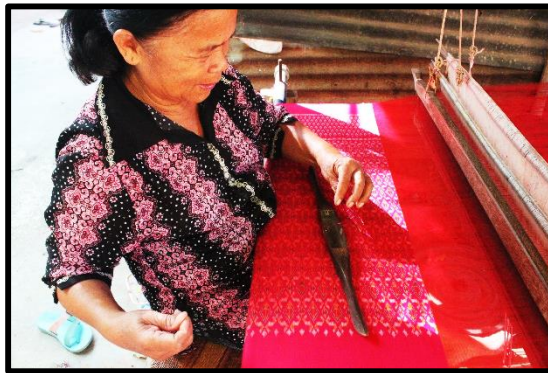

5. หลอดไหม

การทอไหมผ้ามัดหมี่

การทอผ้าไหมจะเริ่มเมื่อเตรียมฟืม และเส้นพุ่งเสร็จแล้ว โดยใช้หลอดด้ายที่เรียงลำดับเฉดสีหรือลายไว้แล้วใส่ในกระสวยเพื่อทอด้วยการพุ่งกระสวยผ่านร่องสลักของลำไหมไปมา ซ้ายขวา จนสุดเส้นยืน

การจัดเก็บและการค้นคืนความรู้ (การจดจำ/เอกสาร/ฐานข้อมูล)

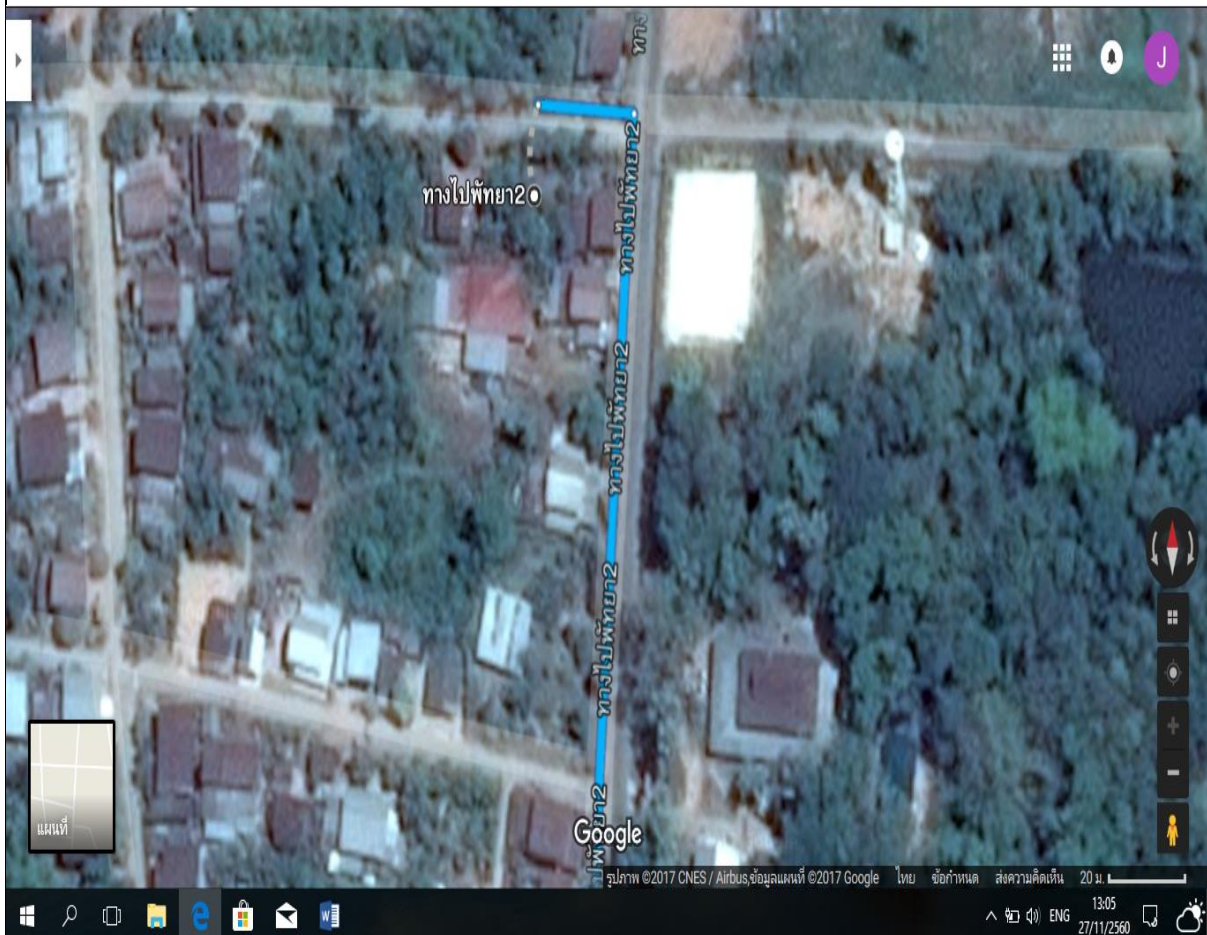
คุณแม่นุญเลี้ยง อะโนวันยังไม่มีการจัดเก็บหรือทำเอกสาร รวมทั้งฐานข้อมูล

การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (ซึมซับไว้กับตนเอง หรือ เผยความรู้ให้แก่องค์กร)

ปัจจุบันยังไม่มี การสืบทอดแบบจริงจัง แต่เผยความรู้ให้แก่หน่วยงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกง กศน.ตำบลบ้านกง และอีกหลายที่

พิกัด (สถานที่)

<https://www.google.com/maps/dir/16.5300597,102.518004/%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%81%E0%B9%88%E0%B8%99+40240/@16.529674,102.518185,149m/data=!3m1!1e3!4m8!4m7!1m0!1m5!1s0x31226987a4ac851d:0x1c0469d2feefc400!2m2!1d102.5068597!2d16.4174111>

ข้อมูลผู้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ปีการศึกษา 2560		
ชื่อผู้ศึกษา	นางจันทิมา สาลาด	
หลักสูตร	ประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู (ป.บัณฑิต) รุ่น 4	
รายวิชา	ความเป็นครู (800 5201)	
เน้นศึกษา	ครูกับการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น	
คณะ	ศึกษาศาสตร์	
สถานที่ศึกษา	มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
สถานที่ทำงาน	กศน.อำเภอหนองเรือ	
อาจารย์ผู้สอน		
1	รองศาสตราจารย์ สำเร็จ คำโสม (ครูภูมิปัญญาไทย, ศิลปินมรดกอีสาน)	
2	อาจารย์ ดร.พา อักษรเสื่อ	
3	อาจารย์ ดร.ธีรภัทร โคตรบรรเทา	
4	อาจารย์ สุชาดา ลดาวัลย์	
5	อาจารย์ อัจฉริยะ วงษ์คำขาว	
6	อาจารย์ บุญจันทร์ เพชรเมืองเลย	